

NGAAHI TALA FATONGIA

Ko e 'Eiki Palesiteni 'o e SUTT, Rev. Dr. Tevita Havea, mo e 'Omipatimeni, Pule Lahi mo e kau ngae hili e fuofua Malanga 'o e 'aho Sapate, 15 'Aokosi, 2021, ke kamata 'a hono faka'ilonga'i 'o e Uanoa'i Ta'u 'o e 'Ofisi.

Ko e Tala Fatongia ki he kau faiako mo e fanau 'o e Ako Lotoloto 'a e Siasi 'o Sisu Kalaisi mo e kau Ma'oni'oni 'o e nagaahi 'Aho ki Mui ni 'o 'Eua.

Tala Fatongia ki he kau faiako mo e fanau 'o e Ako Lotoloto mo e Lautohi Pule'anga 'a Vaini.

'E FOUNGA FĒFĒ HA'AKU LĀUNGA?

Fakafonu 'a e foomu launga 'i he 'emau uepisaiti pe fai'ohi, 'imeili, fetu'utaki telefoni pe ko ho'o lava mai pe ki he 'Ofisi 'o e 'Omipatimeni.

'E fiema'u eni mei a ko e :

- Ko ho hingoa kakato, tu'asila mo e fika telefoni
- Potungaue pe Poate Pisini 'oku ke launga'i
- Ngaahi makatu'unga 'o ho'o launga
- Taimi na'a ke fetu'utaki fakamuimui ai mo e Potungaue pe Poate Pisini 'a e Pule'anga fekau'aki mo e tukuaki'l 'o e ngae hala 'oku ke launga'i;
- Ko e ha 'a e ola 'oku ke fiema'u mei ho'o launga;
- Ngaahi fakamatala mei he potungaue pe pisini 'a e pule'anga fekau'aki mo ho'o launga
- Ngaahi fakamo'oni poupou ki ho'o launga

**FETU'UTAKI MAI
FIKA TELEFONI TA'ETOTONGI:
0800 662 / 0800 OMB**

: 'Ofisi 'oe 'Omipatimeni/Office of the Ombudsman

: @OmbudsmanTonga

: www.ombudsman.to

: investigation@ombudsman.to

: 7401451 (Nuk) 71295 (Neiafu)

'Ofisi 'o e 'Omipatimeni

Fungavaka 2, Fale 'o e Sino'i Pa'anga Malōlō

Hala Mateialona

Kolofo'ou

KO E 'OFISI TALI LAUNGA FEKAU'AKI MO E
FAKAHOKO FATONGIA MO TU'UTU'UNI 'A E
PULE'ANGA MO 'ENE NGAABI POATE PISINISI
MO 'ENAU KAU NGAUE.

KAVEINGA 'O SEPITEMA 2022

**KO E PULE LELEI 'OKU
LELEI KIATE KOE,
PULE'ANGA MO TONGA**

**'OKU TA'ETOTONGI PE 'A 'EMAU
NGAUE KI HA LAUNGA**

**TELEFONI TA'ETOTONGI
0800 662 / 0800 OMB**

KO E HA 'A E NGAABI LAUNGA 'OKU MALAVA KE MAU FAKATOTOLO'I?

- Tu'utu'uni fakangaue, Fokotu'u Ngae pe ko e 'ikai ke fakahoko ha ngae 'e ha potungaue, poate pisinisi pe kautaha 'oku hā 'i he Lao ki he 'Omipatimeni
- Tu'utu'uni fakangaue, Fokotu'u Ngae pe ko e 'ikai ke fakahoko ha ngae 'e ha Minisita 'o e Kalauni pe ko ha Kovana.

HE 'IKAI KE MAU MALAVA 'O FAKATOTOLO'I HA LAUNGA KAPAU ...

- 'oku launoa 'a e tefito 'o e lāunga
- 'oku fakava'iva'inga pe fakatupu'ita 'a e lāunga pe 'oku 'ikai ke fai 'i he loto ma'a
- 'oku 'ikai ke 'i ai ha kaunga fakafo'iuitui fe'unga 'a e taha lāunga 'i he tefito 'o e lāunga
- na'e 'ilo 'e he tokotaha lāungā 'o laka hake 'i he māhina 'e 12 ki mu'a pea toki ma'u 'a e lāungā 'e he 'Omipatimeni
- ko e launga'i ha tu'utu'uni 'a e Kapineti, Fakataha Tokoni, Fale Alea pe Fakamaau'anga
- na'e 'ikai tomu'a fakahoko 'a e lāungā ki he Potungāue pe Poate Pisini 'oku lāungā'i;
- 'oku 'ikai hā 'a e potungaue pe kautaha 'a e pule'anga 'oku launga'i 'i he lisi (pe Schedule) 'o e Lao
- ko ha tu'utu'uni 'oku 'i ai ha totonu ke fai ha tangi pe toe vakai'i fakalao, tukukehe kapau 'oku 'i ai ha makatu'unga makehe
- ko ha tu'utu'uni 'a ha talāsiti

NGAAHI POU TULIKI 'O E PULE LELEI

1. PULE 'A E LAO

Ko e pule lelei 'oku fiema'u ke taau 'a e fa'unga fakalao 'oku tu'utu'uni 'e ha sino mafai tau'ataina, ke malu'i kakato ai e ngaahi kupu fekau'aki.

2. TAU'ATĀINA

Ke fakapapau'i mo fakahā'i 'oku tau'atāina e fai tu'utu'uni mo hono fakamalohi'i 'a e fai pau ki he ngaahi tu'utu'uni fakangaue.

3. TALI UI KI HE FATONGIA

Fakapapau'i 'oku tali ui ki he fatongia 'a e sino pule fakangaue pe fatongia ki hono tokangaekina 'a kinautolu kuo uestia 'i he faiitu'utu'uni pe faifatongia.

4. 'ATA KI TU'A

Faka'ai'ai 'a e tau'ataina ke fakahā—fakapapau'i ko e founa ngae, ngaahi tu'utu'uni ngae mo e ngaahi fakamatala 'oku malava ke a'utonu kia kinautolu 'e uestia

5. FAKAMAHINO E TAUMU'A NGAE

Fakamahino'i mo fale'i e kakai fekau'aki mo e ngaahi founa ngae mo e tu'utu'uni ngae mo e ngaahi ola.

6. 'AONGA MO LAVAME'A

Ke faka'ai'ai mo kavekavea'u 'a e fai fatongia lelei, taau mo lavame'a.

7. ANGATOTONU

Ke fakapapau'i ko e faifatongia mo e faiitu'utu'uni 'oku fakatatau mo fenapāsi mo e lao mo e ngaahi tu'utu'uni ngae.

NGAAHI POTUNGAUE MO E KAUTAHA 'OKU MAU MAFAI KE FAKATOTOLO'I

Ngaahi Potungaue 'a e Pule'anga:

Komisoni ki he kau Ngae Fakapule'anga, 'Ofisi 'o e 'Aotita Seniale 'a Tonga, Potungaue Sitetisitika, Potungaue Ngoue, Me'atokoni, Vao'akau mo e Toutai, Potungaue Ako mo Ako Ngae, Potungaue Lao mo Pilisone, Potungaue Polisi mo Tamate Afi, 'Ofisi 'o e Palemia & Palani Fakafonua, Potungaue Takimamata, Potungaue ki he Vakai Matangi, Ma'u'anga Ivi, Fakamatala, Fakamataki Fakaenatula, 'Atakai, Feliliuaki 'a e 'Ea mo e Fetu'utaki, Potungaue Pa'anga, Potungaue ki he ngaahi Ngae Lalahi, Potungaue ki he ngaahi Ngae Fakalofonua, Potungaue Mo'ui, Potungaue ki he Fefakatau'aki & Fakalakalaka Faka'ekonomika, 'Ofisi 'o e ongo Kovana 'o Ha'apai mo Vava'u, Potungaue Fonua & Savea, Potungaue Pa'anga Humai & Kasitomu, Potungaue ki Muli, Potungaue ki he ngaahi Kautaha Pisini 'a e Pule'anga, Potungaue Sitetisitika.

Ngaahi Poate Pisini 'a e Pule'anga:

Kautaha Fetu'utaki 'a Tonga; Tonga Post and Fast Print Limited; Tonga Export Quality Management Limited, Friendly Islands Shipping Agency (FISA), Pangike Langa Fakalakalaka 'a Tonga, Ma'u Mafai ki he Veve, Komisoni Fakamafolalea 'a Tonga, Poate Vai 'o Tonga, Tonga Market Corporation Limited, Tonga Assets Managers & Associates Limited, Kautaha 'Uhila 'a Tonga, Ma'u Mafai ki he Ngaahi Taulanga 'a Tonga, Kautaha Mala'evakapuna 'a Tonga, Kautaha Keipolo 'a Tonga, Poate Sino'i Pa'anga Malōlō mei he Ngae, Ma'u Mafai ki he Takimamata 'a Tonga, Ko ha Komiti Vai Fakakolo 'i he Lao ki he Mo'ui 'a e Kakai pe 'i he Ngaahi Tu'utu'uni kuo fa'u 'i he Lao ko ia, Ma'u Mafai ki he Vahenga, Tonga Home Gas, Tonga Gas Limited, Komisoni Fili, 'Ofisi 'o e Kaati Faka'ilonga'l Fakafonua, Komisoni 'Uhila, Pangike Pule Fakafonua 'a Tonga, Pisini si'l 'o ha pisini 'a e pule'anga, 'a ia 'oku ma'u 'inasilahi taha ai 'a e Pule'anga.